

božje numerologije” berljiva; globoko pod kožo vseskozi uveljavljajo svoj odločilni vpliv. Uroš Zupan se jim čudi na isti način, kot se čudi vsem človeškim provizorijem. Merjenje časa je eden od njih. Pesniku njegovega kova predstavlja dragoceno referenco: kot civilizacijska dediščina premore povezovalno vlogo. Uveljavljati jo je mogoče tudi na osebni nivoju, v zaklinjanju morda za vedno izgubljene bližine: “Tri bo naša / sveta ura. V njenem preseku se bomo srečevali, / krhali žalost in ostrili veselje.” Časovnost, za razliko od prostora hudo problematično danost, malikuje do te mere, da jo slednjič ukine. “Kajti smrti pravzaprav ni, / je le vabilo v neke druge kraje, da bi se ločili / in zopet našli, da bi izmenjali vtise iz naše / odsotnosti.” (*Resničnost postaja nevidna*). Spraševanju pa še ni konca: “Mnogo sem bral in razmišljal, / a ne vem, odkod smo prišli in zakaj ravno mi, / s temi kretnjami in obrazi, s to blagostjo v / glasovih in jezo zaradi malenkosti. Mogoče / smo vsak zase potovali iz različnih smeri, / da se bomo na koncu srečali. Mogoče smo bili / vsak zase poslani, da odslužimo svoj čas”. Medtem pa je na nivoju zunanjega dogajanja tako ali tako mogoče zaznavati le nenehno minevanje dobrega in slabega: “Razpadle so države in prihajali zavojevalci. / Korakale so vojske. Menjale so se straže.”

Na drugi strani zapletene mentalne procesualnosti se dogaja vsem dobro poznana vsakdanjost, s kuhanjem, obedovanjem, gledanjem televizije, spanjem, pa seveda branjem in pisanjem. *Preveč resnosti*, Uroš, si prigovarja, medtem ko dnevi minevajo. Vse pogostejša obračunavanja s samim sabo (pa ne, da jih je zakrivil EMŠO?), prinašajo razmisleke o pesniškem poslanstvu (*Nasveti za uspešno literarno kariero*), nekaj pikrih na račun kritiškega žargona (*Nafta*), pa tudi bližino, ki ne potrebuje velikih izjav (*Vodoravno sonce*).

Naj za konec tvegam še opazko o pesniku, ki ga osebno sicer ne poznam, ga pa že več kot deset let prebiram. Ščasoma je namreč vse bolj očitno, da je v metafiziki karseda domač, v začudenje pa ga spravljajo najbolj enostavna dejstva – da je, kot pravi, “visok 188 cm, težak 78 kg in star 37 let”, da se menda v resnici piše Zupan; vsaj na tablici, ki naj bi bila “največja na Fužinah”, je tako zapisano.

Vinko Möderndorfer: *Predmestje*. Cankarjeva založba 2002.

Vinko Möderndorfer prav gotovo ni zaslovel zaradi posebne izbirčnosti, prav nasprotno. Po svoje zgodbe nikoli ni hodil prav daleč, pa tudi v greznico se mu ni bilo težko spustiti, če je ravno kazalo tako. Povečini pa je brez banalnosti in prostaštva patentiral literaturo, ki jo dobiš, če pustiš “gostilniškim pofukljem”, da spregovorijo, predvsem pa delajo po svoje. Iz vsega tega je znal izlužiti več kot kdor koli drug; njegovo mojstrstvo se je izoblikovalo v odtenkih sivine, v dimenzijah, izvabljenih iz praznine.

Najnovejši roman pa bi v takem kontekstu prav lahko izzvenel kot le še ena variacija na temo luzerjev in raznoraznih bednikov, z mučnim repertorijem

slovenskih stereotipov pa bi se vsakomur lahko zagravžal do kónca. Čutnost in čustvenost, ki sta avtorja vedno odlikovali, je tokrat pripeljal do točke, kjer ena in druga postaneta ogabni. Morda pa sta mu že presedli? Spričo romana, ki se pričinja, nadaljuje in končuje z neskončno naveličanostjo nad samim sabo, bi to bilo možno. Čeprav lahko zagotovim, da je naveličanost nadvse berljiva, zateženost lahkotna, otopelost spretno in gibko razpeljana. Kdor je pripravljen nežnost in pretresljivo erotičnost odmisli na račun komedijskih zastavkov, pa bo zadevo celo hvaležno pograbil. Zaradi te knjige prav gotovo ne bo nikogar konec, tako kot tudi ne bo hudega nikomur, ki je ne bo prebral: vse skupaj je lahko prebavljivo, pa tudi spregledljivo in zanemarljivo. Ne bom rekla, da je slabo, ampak od Möderndorferja smo bili pač vajeni česa boljšega. Morda pa si boljšega sploh ne zaslužimo, tako kot si letos očitno ne zaslužimo boljšega vremena. Saj se tako ali tako vsi skupaj gužvamo po tistih "kurčevih blokih v predmestju". Kar nekam znano zveni: "Isti prekleti smrad po pohanju, po fižolu, po ocvrtih jajcih (odvisno od ure dneva), po obešenem perilu, po gnojilu za lončnice, po goveji juhi ob nedeljah, po kavi zjutraj, po prismojenem mleku zvečer ... Isti vonj, isti zvoki ... Vriskanje otrok, prepiri, topi udarci, jok, stok, škripanje postelj, tiho ihtenje ... To skupno življenje vonjav, scanja, sranja, izpušnih plinov, rojstev in smrti."

Zgodilo se je čisto blizu vas, bi lahko rekli, če bi že čekali po filmsko. Zgodba, ki se pričinja na propadli sedmini samomorilke spričo vdovca in njegove gostilniške družine, ne more razviti drugačne akcije kot voajerske. Protipol zacementiranemu svetu pijanskih monolitov predstavljata gibki figuri mladoporočencev, ki po krivdi varljive sreče kmalu zaideta v zorni kot odsluženih policajev in sfiliranih lovcev, erotično bankrotiranih, predvsem pa pregovorno nevoščljivih. Pojavljata se predvsem skozi sence in glasove, kasneje pa se še dodatno dematerializirata v pripovedovanjih in vse bolj tudi v fantazmah. Po logiki stvari je seveda jasno, da ju ne bodo pustili pri miru. Kako bi ju le. "Punca vrešči, senca migota, fant zabija ... Marjan poskuša razbrati sliko iz migotajoče sence, ki jo vidi na tleh sosednje terase ... Iz nje si želi izluščiti podobo dogajanja v sobi. Senca je debela in je tanka, je najprej debela, pa potem tanka ... *Je to njegova ali njena senca? Kako ležita, kdo je na kom, kakšen je njun položaj ...? Debela senca je njegova rit. Mogoče njena, če je zgoraj ... Tanka senca so roke, ki se upirajo ob debelo senco, če je ona na njem, če ne, potem so tanke sence roke, ki se upirajo ob pod, če je on na njej ... En, dva tri, štiri tanke sence ... Mogoče ležita drug na drugem, on z glavo med njenima nogama, ona z glavo med njegovima nogama ... Nenadoma se zaloti, da diha ... diha kot še nikoli ... Kratko, jedrnato, vznemirjeno, z vedno več krvi v hlačah, z vedno bolj odebeljenim curakom, pritisnjenim na steno, ki loči obe terasi."*

Pa smo tam, kjer ni muh. Okoli mladih dveh se pravzaprav vse zatika, ne le sosedom, pač pa tudi samemu avtorju: že to, da južnjaka, kot sta, govorita brezhibno slovenščino (tudi med sabo). Če že nista tukaj zato, da služita kot projekcijsko platno fantazem in ju je njun stvaritelj zavestno predstavil le kot

manekena sreče. Brezprizivni vladar te štorije pa je tako ali tako le "manjši predmestni bog, ki si nikakor ne more privoščiti, da bi stvari živele brez njegove stvariteljske kontrole, saj samo zalezovanje, prisluškovanje, opazovanje, vohljanje opravičuje njegov obstoj ..." Če le ni tako, da je skrita kamera navsezadnje edina medialnost, ki še utegne biti zanimiva.

Kot zdaj vidim, sem odlomke prav iz tega romana prebiral(a) že pred kakim letom, ko so bili objavljeni v Sodobnosti. Portreti Štefanije, Fredija in Lojza so v takem kontekstu učinkovali monumentalno, pod naslovom *Obrazi iz predmestja* so izrisali pravcato galerijo vehementno izoblikovanih portretov. Znotraj romana pa se do te mere poistovetijo z akcijo, da zadobijo priokus TV nadaljevanke, saj je spletk(a), ki usmerja dejanje in nehanje, prav televizijsko popreproščena.

Kdor hoče, pa se lahko zamisli nad spletom dialoškega in monološkega govora; tu je avtor resnično napravil več, kot terj(a) prelahkotna dramaturgija. Vijuge, ki jih izrisuje sicer plitva refleksija, so primerljive z vijugami kurzive (tu se čustvene krivulje na zanimiv način ujemajo z grafičnim izgledom zapisa), vse skupaj pa vedno znova rešetajo pripombe v navednicah ali prekinjajo zametki dialogov. Vzorec, ki se izrisuje, je daleč zanimivejši od vsebine, ki sicer funkcionira prav s svojim mankom.

Najzanimivejše linije romana so pravzaprav neizrečene (ne pa tudi nedorečene) in latentna prisotnost srednjeevropske paranoje je ena izmed njih. Avtor niti z besedo ne omenja pregnjavice, ki pa je vseskozi prisotna; pusti jo, da si na razne načine utre pot skozi izmaličene psihe akterjev. Pregnavica, ki se slednjič sprevrže v zasledovalsko manijo, počiva na dnu neprebojne gostilniške logike in izrazoslovja, omejena z nezavidljivim mentalnim dometom udeležencev pa ves čas pridobiva na nevarnosti. Na površini je očitna le rušilna moč tranzicije, ki je marginalizirala znaten odstotek nekdanjih iskanih kadrov, se ve katerih. Fantomske usedline pokojnega sistema pa se preigravajo v grotesknih zmanjševanjih: (pre)cenjena policijska kariera se izteče na mestu varnostnika z izpranimi možgani, ta pa se na zasebni ravni še dodatno degradira v predmestnega iztirjenca. Lovski kičerajski "trompetengold" gumbi, na katerih so vgravirani lovski motivi, srnjaki in rogovje, prekrizani puški, lovski psi v pozoru itd." je tu le še tragikomična pika na i.

Pravzaprav je škoda, da avtor ni na dolge proge zdržal v čudaški dojemljivosti za dvomljiva znamenja. V *Totalu*, s katerim je lani presenetil s popolnoma novo obetavnostjo, so v igri prav detajli: sumničavost, ki seka mimo, se na presenetljiv način poigrava z njimi in jih spreminja v atribute dražljive dvoumnosti. Nekaj od tega se da najti tudi v *Predmestju*, le da so tu spričo robate dramaturgije izgubili velik del naboja. Zdaj se lahko le še zabavamo, ko oberkrajnerski simboli najdejo pot v erotične sanjarije: "Fred(i) si popravi svoj lovski klobuk, da se zasveti čelo, in jo z obema rokama zagrabi za joški."

Noben Rugelj nisem, da bi sodila o visokih promilih v slovenskem pisanju, s stališča bralca pa lahko rečem, da je šankovski (n)evergreen že zljajnan, dolgočasen je na najbolj naporen način. Se o pijancih piše iz istega razloga, kot se pije?

Zato namreč, ker človek nima druge (boljše) ideje? "Prazno, prazno, prazno", jamrajo Möderndorferjeve kreature, ampak za tako ugotovitev, dragi moji, sploh ni treba biti fajhten. Vinske teme imajo v literaturi bogato tradicijo, zdaj in tukaj pa so se izpele v stereotip, ki kaže, da tudi zunaj oštarije prevladuje enoličnost. Slovenski pijanski bog seveda ni noben Dioniz (saj moramo shajati brez mitskega prestiža), pa tudi noben dobrovoljček ni, niti obupani *padres familias*, navsezadnje niti boem ni več in tudi ne obešenjak, antikonformist. Je le še zguba, ki se počuti kot drek na cesti in realno gledano to tudi je. Še dosti bolj pa je zaskrbljujoče dejstvo, da se niti v treznosti ne gleda dosti drugače. Möderndorferja je delno še mogoče izvzeti iz te posplošene (ampak iskrene) obsodbe, saj je to njegov rajon, ki ga obvlada do potankosti. Se pa lahko zahvali drugim (naj sam presodi, katerim), ki so njegov milje razpihnili v nagravnjo redundanco. V navalu spontanih predsodkov se navsezadnje lahko spregleda tudi kak finejši odtенок, te pa je, kot sem že rekla, kadar koli znal izvabiti tako rekoč iz česar koli. Začne se pri bratenju, ki ga zna opisati sočno in samozadostno, pri obrobni, a toliko bolj iskrenih sentimentih, ki vendarle zasvetijo izpod blata, konča pa se z grotesknostjo figur, pri katerih desna roka ne ve, kaj dela leva. Prav tisti namreč, ki bi radi videli največ, docela spregledujejo tisto, kar jim je najbližje. In se jim, medtem ko vohunijo za drugimi, izmikajo lastna življenja.

"... Nisem znal prebrati sporočila ... Človek ne more vedet, kdaj so solze in kdaj smeh ... Tudi pri Emi nisem nikoli vedel ... Nепrestano mi je hotela nekaj povedat ... Kadar sem odhajal, je stala na oknu ... Ko sem pogledal nazaj, se je umaknila za zaveso ... Nisem vedel ... Nisem opazil ... kaj mi je hotela povedat ..."

